

Pneumatologi för Jesu efterföljelse

Om treenigheten och kyrkan i Stanley Grenz teologi

Roland Spjuth

Abstract

In today's ecclesiology, the notion of the Spirit and the Church has been heavily influenced by a recent and broad reactualisation of Trinitarian theology. In this article, I discuss this in relationship to Baptist and evangelical traditions as it is represented by Stanley Grenz. His "theology for the community of God" demonstrates the fruitfulness of the Trinitarian 'renaissance' in such traditions. However, the main argument in the article is that it also implies certain risks. According to the Baptist tradition, the central message of the New Testament is the invitation to be a disciple of Jesus Christ. As Kathryn Tanner and Karen Kilby have argued elsewhere, when the biblical challenge to be like Jesus Christ is turned into a more general exhortation to become an image of the Trinity, it often results in abstract ethics and an ecclesiology that focuses mainly on general exhortations to love and to live in community. In contrast, this article claims that the biblical notion of discipleship has greater possibilities to allow for a more substantial and more holistic account of the Church, one that reunites ecclesiology and ethics as well as the work of the Spirit with human, and sinful, activities in liturgy, charismatic service and mission.

Inledning

En av de stora rikedomarna i dagens ecklesiologiska studier är att dessa numera bedrivs i en ekumenisk kontext. Denna kontext har inte minst berikat förståelsen av Andens betydelse för kyrkan. Ett avgörande skäl till detta är två viktiga och aktuella strömningar: dels den pentekostala rörelsen som betonar att Anden utrustar kyrkan med karisma för att den ska fullfölja sin mission i världen och dels återaktualisering av den trinitariska teologin från kyrkans klassiska källor. Denna artikel är ett försök att diskutera hur återaktualisering av trinitetsteologin relaterar till en frikyrklig, baptistisk ecklesiologi.¹ Denna tradition har all anledning att ta dessa ekumeniska impulser på allvar. Det är en tradition som ibland har riskerat att bli ensidigt Jesus- och församlingsfokuserad i sin teologi och få en slagsi-

---

¹Det är inte självklart hur jag ska benämna denna tradition. *Frikyrklig* är i sig en för bred term eftersom denna kyrkotradition rymmer olika strömningar och *baptistisk* är en alltför avgränsad samfundsbeteckning. "Frikyrklig, baptistisk" blir därmed ett sätt att tala om den del av frikyrkan som står i en kongregationalistisk tradition vilket inkluderar betydligt fler sammanhang än rent baptistiska samfund. Min egen kyrka (*Evangeliska Frikyrkan* i Sverige) är till exempel en förening av baptisterna och den pentekostala rörelsen. Jag väljer att likt James McClendon tala om baptistisk med litet b. Se vidare hans diskussion av baptism, McClendon 1986:20-35. Jag ser inte heller denna tradition som avgränsad till vissa kyrkosamfund. Detta är en teologisk position som kan utvecklas inom många olika kyrkotraditioner. Se t.ex. hur Patrik Hagman argumenterat för denna teologi inom en skandinavisk folkkyrkotradition (Hagman 2013).

da av individualistisk fromhet. Renässansen för trinitetsteologi och dess betydelse för kyrkans liv är viktiga impulser för att församlingen inte ska reduceras till mänskliga organisationer och fromheten till individualistisk pietism. Jag ska emellertid visa att detta också kan begränsa den frikyrkliga, baptistiska traditionens eget bidrag in i de ekumeniska samtalen.

Mer specifikt ska jag driva denna argumentation med hänvisning till Stanley Grenz teologi. Hans systematiska teologi är ett utmärkt exempel på hur det trinitariska bidraget för det första berikar en frikyrklig, baptistisk tradition men också, för det andra, på att trinitetsteologin kan tona ned det som är denna traditions eget bidrag i synen på kyrkan och Anden. Artikeln slutar därefter med en argumentation för att trinitetsteologins positiva bidrag bättre kan tillvaratas i den frikyrkliga, baptistiska tradition om Andens verksamhet förstås nära sammanknippt med kallelsen till gemensamt lärjungaskap. Denna betoning ser jag också som den frikyrkliga, baptistiska traditionens viktigaste bidrag till de ekumeniska samtalen om Anden och kyrkan.

Trinitetsteologins positiva bidrag till Stanley Grenz teologi

Stanley Grenz är utan tvekan en av de viktigaste och mest inflytelserika baptistiska och evangelikala teologerna i modern tid.² Fram till sin alltför tidiga död år 2005 hann han med en omfattande produktion som spänner över teologiska analyser av postmodernitet, diskussioner om den evangelikala rörelsens framtid samt etiska och systematiska teologiska arbeten. Ett avgörande tema som präglade hans författarskap är treenighetens centrala betydelse. Även om han likt de flesta troende alltid accepterat treenigheten som en självklar lärosats, skriver han att det var först när han under sin tid som forskarstudent mötte Wolfhart Pannenberg's teologi som han verkligen insåg treenighetens avgörande betydelse.³ Grenz är alltså ett tydligt exempel på hur renässansen för trinitetsteologi kan berika en baptistisk teologi. Grenz teologi är också ett bra exempel på att det enkelt går att förena trinitetsteologin med en baptistisk förståelse av kyrkan som de troendes gemenskap (*communio*). Gud är treenighetens gemenskap som på ett analogt sätt formar kyrkan som de troendes gemenskap. *Theology for the Community of God* blir också titeln på Grenz systematiska teologi.⁴

Betoningen på gemenskap har för Grenz, likt många andra som aktualiserat trinitetsteologin, en avgörande negativ motpol i modern individualism. För att starkt markera mot denna individualism väljer Grenz termen *gemenskap* som sammanhållande motiv i sin systematiska teologi. I inledningen skriver han att inte ens den bibliska termen Guds rike räcker för att stå emot den moderna lockelsen att tolka kristen tro individualistiskt. Det centrala blir istället att visa att där Guds rike kommer, där Guds vilja sker, där upprättas gemenskap (Grenz 1994:23f). Gemenskap blir den röda tråden i Grenz teologi. Vi är skapade för gemenskap med Gud, varandra och skapelsen, synden förstör denna gemenskap och frälsningen verkar för att återställa gemenskap i alla dess dimensioner. I detta schema blir Andens syfte att fullborda Guds önskan om gemenskap:

---

² Baptist och evangelikal är de termer Grenz själv använder för att presentera sin position. Se t.ex. Grenz 1994:xxxi.

³ Se t.ex. Grenz korta kommentarer i "Preface" till Grenz 2005:ix-x.

⁴ Treenigheten som tema utmärker framför allt Grenz sista produktion. Utöver hans systematiska teologi, se *Rediscovering the Triune God* (Grenz 2005) och de två sammanhängande volymerna *The Social God and the Relational Self: A Trinitarian Theology of the Imago Dei* (Grenz 2006) och *The Name of God and Question of Being: A Trinitarian Theology* (Grenz 2007).

... the activity of the Holy Spirit as God at work establishing community in history and ultimately in eternity, which is the divine goal for creation (Grenz 1994:25).

Med hänvisning till Augustinus klassiska trinitetsteologi, beskriver Grenz Anden som det gemenskapsband som förenar Fader och Son (Grenz 1994:71) och som analogt verkar för att dra in allt skapat i gemenskap med Gud. Den viktiga konsekvensen av en sådan teologi är att relationen till Gud inte längre handlar om externa relationer till någon ”där uppe”. Soteriologi och ecklesiologi är inbjudan att dela gemenskap med Gud och att leva sitt liv innesluten i Guds eviga, treeniga liv. Denna gemenskap, betonar Grenz, är inte heller begränsad till människan. Genom Anden drar Gud in hela skapelsen i en rörelse mot fullbordan i gemenskap med Gud.⁵ Församlingen blir på detta sätt en jordisk gemenskap som är analog med den trinitariska gemenskapen eftersom samma Ande som förenar Fader och Son också skapar kyrkans gemenskap. ”The ultimate basis for our understanding of the Church lies in its relationship to the nature of the triune God himself” (Grenz 1994:482).

Grenz lägger stor vikt vid att människan och kyrkan ska återspegla treenighetens liv i gemenskap.

Insofar as God is the ultimate model and standard for humankind, the essential nature of God forms the paradigm for the life of the Christian and of the Christian community .... The ethical life, therefore, is the life-in-relationship, or the life-in-community (Grenz 1994:76).

Ständigt återupprepar Grenz denna poäng. Treenigheten är grunden och modellen för det kristna församlingslivet och etiken. När han skriver om kyrkans natur blir huvudtesen att läran om treenigheten ”carries far-reaching ecclesiological implications” (Grenz 1994:483). Människan och kyrkan ska vara en reflektion av Guds väsen som är kärlek i relation.

Theology for the Community of God är ett viktigt bidrag som visar trinitetsteologins fruktbarhet för en baptistisk och evangelikal teologi. Trinitetsteologin binder samman teologins olika områden i en historia som på ett sammanhängande sätt beskriver världen från skapelse till dess fullbordan och som förankrar denna frälsningsekonomi i en rik teologi om Guds treeniga historia. Dessutom blir den ett tydligt korrektiv till en individualistisk omvändelseförkunnelse. För Grenz är synd inte bara individuell skuld utan allt som förstör gemenskap. Frälsning är inte enbart individuell erfarenhet utan en kallelse till upprättad gemenskap. Och det framtida hoppet handlar inte primärt om själens eviga fortlevnad utan om skapelseverkets fullbordan i gemenskap med Gud. Trinitetsteologin ger Grenz baptistiska teologi en rymd som gör att den undviker de ensidigheter och den individualism som ibland präglat hans tradition.

Begränsningarna i Grenz trinitetsteologi

Trinitetsteologi är ingen entydig strömning. Den rymmer många olika betoningar och nyanser. Grenz knyter an till teologer som i protest mot samtida individualism söker en motbild i treenigheten som en social och kärleksfull gemenskap, som håller samman mångfald i enhet och som är egalitär snarare än hierarkisk. Hit hör så olika teologer som Jürgen Moltmann, John Zizioulas, Colin Gunton, Leonardo Boff, Catherine LaCugna och Elizabeth Johnson. Samtidigt börjar fler och fler påpeka riskerna

---

⁵ För dessa ontologiska konsekvenser av trinitetsläran, se avslutningen i Grenz 2007:367-373.

med en trinitetsteologi som startar i en sådan social metaforik och från den drar långtgående slutsatser för teologi, etik och ecklesiologi. Jag kommer att diskutera detta med hjälp av framför allt professor i systematisk teologi vid Yale Divinity School Kathryn Tanner och hennes tidigare doktorand Karen Kilby, numer verksam vid Nottinghams Universitet.⁶

Kilbys och Tanners kritik utgår från att vi vet alldeles för lite om Guds eviga väsen, och om vad relationen mellan Fader, Son och Ande innebär inom gudomen, för att vi ska kunna tala om en mänsklig analogi till denna. Gud och människa är olika och gapet mellan Guds enhet i trehet och mänsklig gemenskap är så stort att det är svårt att se vad en sådan analogi egentligen skulle innebära. Är idealet för kyrkan att röra sig mot en symbiotisk enhet? Dessutom är det vi ”vet” om de trinitariska relationerna utifrån Guds frälsningsekonomi mycket mångtydigt och kan tolkas på olika sätt. Är treenigheten, till exempel, en egalitär gemenskap mellan tre personer eller är det en hierarki där Sonen totalt underordnar sig Fadern.⁷ När teologer betonar likheten mellan treenigheten och mänsklig gemenskap, menar Kilby och Tanner att de tenderar starta i mycket abstrakta och generella påståenden om treenigheten såsom till exempel *ömsesidig gemenskap (perichoresis)* och sedan från sådana abstrakta termer dra långtgående konsekvenser om det relationellas betydelse. Karen Kilby formulerar detta tillspetsat i en uppmärksam artikel i *New Blackfriars*:

First, a concept, perichoresis, is used to name what is not understood, to name whatever it is that makes the three Persons one. Secondly, the concept is filled out rather suggestively with notions borrowed from our own experience of relationships and relatedness. And, then, finally, it is presented as an exciting resource Christian theology has to offer the wider world in its reflections upon the relationships and relatedness (Kilby 2000: 442).

Kilbys kritik är alltså att teologernas självsäkra uttalande om betydelsen av Guds enhet i trehet egentligen får sitt konkreta innehåll från samtida tänkare och är till sitt innehåll närmast filosofiskt allmängods. Risken med en sådan teologi, menar Kilby, är att teologin därmed projicerar samtida favorittankar in i den gudomliga treenigheten.

Kilbys och Tanners kritik träffar Grenz trinitetsteologi. När han inledningsvis förklarar varför gemenskap och inte enbart den bibliska termen Guds rike är den samlande bilden för hans systematiska teologi, gör han det genom att peka på utvecklingen inom humanvetenskaperna och dess betoning på människan som en social varelse (Grenz 1994:23). Det är också svårt att i hans teologi se vad som är treenighetens ”far-reaching implications” annat än i generella referenser som betonar vikten av gemenskap och kärlek.

Huvudproblemet med Grenz användning av trinitetsläran är att den vilar i en alltför abstrakt trinitetsteologi och pneumatologi. Det är en frestelse som passar samtiden. Kyrkan reflekterar ett treenigt mysterium som teologin beskriver i mycket allmänna och öppna termer såsom kärlek, jämlikhet och relation. Andens uppgift är att öppna människan för detta kärleksfulla mysterium och ska-

---

⁶ Se framför allt Tanners diskussion om treenigheten som grund för en egalitär politik i *Christ the Key* 2010:207-246 och vad gäller Kilby hennes artiklar från 2000 och 2010. Deras positioner är inte identiska men på denna punkt driver de i hög grad en gemensam linje. De är också båda tydligt påverkade av den s.k. Yale-skolan och George Lindbecks förståelse av teologiska dogmer som grammatiska regler (se Lindbeck 1984).

⁷ Tanner kontrasterar här till exempel Jürgen Moltmanns egalitära vision med trinitariska argument för hierarkiska strukturer såsom i Eusebius försvar av kejsare Konstantin (Tanner 2010:209).

pa mänskliga analogier som är kärleksfulla, jämlika och relationella. Den avgörande frågan är emellertid vad som är innehållet i dessa stora begrepp.

Tanner hävdar med emfas att det inte är en biblisk tanke att upphöja treenigheten till en modell som människan har att försöka efterlikna i sina relationer. Den bibliska *nyckeln* för att förstå vägen till att bli mer lik Gud är i stället Jesus Kristus. Tanner betonar att i Nya Testamentet blir människan Guds (och därmed treenighetens) avbild genom att förenas med och bli lik Jesus Kristus. I Jesus Kristus ser vi, enligt henne, treenighetens liv såsom det levs i förening med det mänskliga och vad det mänskliga livet blir när det dras in i gemenskap med den treenige Guden. Den kristna gemenskapen formas alltså inte av att människor försöker leva sina relationer likt ”Faderns, Sonens och Andens relationer till varandra” utan de blir alla delaktiga i treenigheten genom samma position: det vill säga genom att identifiera sig med Jesus Kristus. Det betyder inte, enligt Tanner, att människan tar Sonens plats i treenigheten. Människan förblir människa men nu som Guds adopterade söner och döttrar.

Om Kilbys och Tanners kritiska synpunkter är korrekta betyder det att Jesus Kristus är såväl vägen in i Gudsgemenskap som prototypen för vad ett mänskligt liv innebär som levs i relation till en treenig Gud. Människan relaterar till Gud såsom Sonen relaterar till Fadern under sitt jordiska liv, det vill säga i lydnad och i tillbedjan av Fadern och i överlåtelse till Guds mission i världen. ”The mission means bringing in the kingdom or new community that accords with Jesus’ own healing, reconciling, and life-giving relations with others.” (Tanner 2010:240.) Kilby betonar också att syftet med treenighetsläran aldrig var att förklara Guds eviga väsen. Treenighetsläran kom som ett andra steg efter de bibliska berättelserna med uppgiften att klargöra innebörden i dessa primära berättelser och i de erfarenheter dessa ledde till. Lärans syfte är alltså enligt Kilby att fördjupa förståelsen för de bibliska berättelserna och hon menar att den missbrukas när dessa teologiska termer i sig själva blir de som ger primärt innehåll till teologin.⁸

Varför är Tanners och Kilbys kritiska synpunkter viktiga för en aktuell ecklesiologi? Framför allt pekar de på att Jesus Kristus är den kristna trons förkroppsligande och konkretisering och är det något ecklesiologin idag behöver så är det konkret förkroppsligande. Trinitetsteologin har förvisso den mycket viktiga funktionen att visa hur Anden förenar kyrkan med den treenige Guden och drar henne in i den pulserande kärleksgemenskap som är Gud. Men Anden verkar detta genom att göra kyrkans medlemmar till efterföljare av Jesus Kristus och förena dem med varandra i en konkret gemenskap som tillsammans gestaltar det rike som Jesus proklamerade. En frikyrklig, baptistisk teologi om kyrkan och Anden borde därför speciellt betona att Anden inte bara öppnar för mysteriet och karismatiken, utan att Anden skapar kropp. Detta sker redan vid Sonens inkarnation (”avlad av helig Ande”) och fortsätter sedan genom att Anden förenar människor med Kristus i hans kropp.

Betoningen av identifikation med Jesus Kristus ska dock inte läsas som en uppmaning till att bokstavligt återupprepa Jesu liv. Den frikyrkliga, baptistiska teologins betoning på människans identifikation med Jesus syftar inte primärt till att människor likt Jesus ska forma grupper på tolv personer som vandrar runt i sandaler. Efterföljelse måste också förenas med Anden som konkretiserar efterföljelsen i ständigt nya situationer. Såväl återaktualiseringen av trinitetsteologin som den pente-

---

⁸ Varken Kilby eller Tanner menar att treenighetsläran därmed är ontologiskt innehållslös. Kilby skiljer mellan ”contemplation of the Trinity and contemplation in the Trinity”. Däremot argumenterar Kilby med emfas att det inte är dessa termer som ger teologiskt innehåll för att förstå Guds väsen. Hon talar istället om vikten att teologer utvecklar ”a distinct intellectual asceticism” vad gäller treenighetsläran (2010:71).

kostala väckelsen kan därmed ge viktiga bidrag och korrigerar tendensen till statiska tolkningar av efterföljelsemotivet. Anden är nämligen inte bara det band som förenar Fadern och Sonen – som i praktiken skulle ersätta treenheten med en tvåenhet mellan Fader och Son – utan Anden är också den dynamiska, gudomliga närvaro som skapar och ständigt förnyar gensvaret till Gud. Bland annat Sarah Coakley har i sin nya systematiska teologi betonat vikten av att den fornkyrkliga pneumatologin såväl som de aktuella karismatiska erfarenheterna behöver korrigeras kyrkans tendens till statisk slutenhet. Detta medför en trinitetsteologi som förenar betoningen på den konkreta Jesusgestalten med den rikedom som Anden skapar i de människor som önskar ge ett troget gensvar till Jesus i olika kontexter. ”It is to submit to an adventure into God in which the Spirit *leads* by surprise, adventure, purgation, and conviction.” (Coakley 2013:331.) Likt det Grenz gör i sin systematiska teologi, behöver även efterföljelsemotivet tolkas som ett konkret liv *indraget* i den treenige Gudens gemenskap.

Den stora risken med den form av trinitetsteologi som Grenz representerar är, enligt min mening, att dess start i abstrakta begrepp också leder till ett abstrakt och konturlöst sätt att tala om kyrkan. I relation till samtiden är det inte bara individualismen som är problemet. Såsom i alla tider blir andlighet lätt en kraft som legitimerar människans egna projekt och önskningar. Gemenskap, relationer och kärlek är alla termer som lätt lånar sig för att bekräfta den senmoderna människans önskan att förverkliga sitt eget liv. Talet om Anden och kyrkan behöver därför förstås utifrån evangeliernas mycket konkreta och kroppsliga berättelser om Jesus Kristus och hans efterföljare för att motstå sådana anpassningar av tron. Därför önskar jag att en frikyrklig, baptistisk teologi inte bara tar till sig rikedomen i den trinitariska renässansen utan att den också vågar vårda och presentera sin egen tradition som en resurs in i det ekumeniska samtalet.

Detta betyder på intet sätt att en baptistisk, frikyrklig tradition förminskar värdet i trinitetsteologin eller att den ifrågasätter att denna blivit ett avgörande och viktigt inslag i dagens ekumeniska samtal om Anden och kyrkan. För en frikyrklig, baptistisk teologi är det viktigt att ta det treeniga mysteriet och det liturgiska firandet på allvar. Men däremot behöver den inte en ecklesiologi som saknar konturer. ”Gud som kärleksrelationer” är en alltför tidspassande gudsbild som lätt speglar en kyrka som mist sin sälta.

Anden och trons förkroppsligande

Min kritik av Grenz trinitetsteologi handlar framför allt om att hans beskrivning av treenigheten som en social gemenskap tenderar att inte i tillräcklig grad betona teologins startpunkt i Jesu kroppslighet. Jag hävdar att de stora förhoppningar han knyter till analogin med treenighetsläran skymmer snarare än klargör ecklesiologins innehåll. Jag ska därför i artikelns avslutande del konkretisera denna kritik och ge några egna förslag kring hur en teologi om Anden och kyrkan skulle kunna skrivas fram som mer tar sin startpunkt i Jesu konkreta liv och verk.

(a) Ecklesiologi om den empiriska kyrkan

Grenz trinitetsteologi speglar ett traditionellt arbetssätt inom systematisk teologi som startar i de höga teologiska bekännelserna om kyrkans natur och som sedan tillämpas i konkret församlingsliv (Grenz 1994:463-485). Nicholas Healy kallar denna typ av teologi om kyrkan för en ”*blue print ecc-*

lesiology” (Healy 2000: 25-51).⁹ Alternativet till Grenz trinitariskt formade ecklesiologi borde istället starta med att framhäva trons relation till konkret gemenskap. Kyrkans empiriska nivå skulle behöva synliggöras även i en systematisk teologisk behandling av Anden och kyrkan.¹⁰ Jag menar att det är viktigt att också lyfta fram konkreta berättelser från Bibel, kyrkans historia och samtiden som visar på den empiriska kyrkan och sätta detta i en kritisk och konstruktiv dialog med teologin.¹¹

Grenz vägval medför att han i sin systematiska teologi utvecklar en ecklesiologi som i hög grad saknar den frikyrkliga, baptistiska traditionens konkreta kännetecken. Kapitlen om kyrkan är mycket traditionella med fokus på kyrkans natur, nattvard, dop och ledarskap. Vikten av gemenskapspraktiker som den lilla gruppen, bruket av nådegåvor, kollektens ekonomiska omförhandling och socialt arbete nämns bara i förbigående. En av baptismens viktigaste texter kring hur konflikter och beslutsprocesser ska ske i en gemenskap enligt Jesusorden i Matteus 18,15-20 spelar i princip ingen roll (den förekommer endast som en referens i förbifarten, Grenz 1994:552). Frågan är om inte en mer empiriskt förankrad ecklesiologi skulle gett betydligt mer konkreta bidrag till hur kyrkan utmanar samtidens individualism än en relativt abstrakt teologi om kyrkan som treenighetens avbild.

En mer empirisk ingång i ecklesiologin skulle också tvinga denna att bli mer *ödmjuk*. Den kyrka som faktiskt existerar speglar inte bara den eviga treenighetens kärleksfulla gemenskap utan den kännetecknas också av maktkamper, svek, slutenhet, fördömelse och mycket annat av samma slag. Varje trovärdig ecklesiologi behöver därför bygga in reflektionen över kyrkans egna tillkortakommanden i sin teologi – åter ett tema som saknas i Grenz. Det betyder inte att en frikyrklig, baptistisk ecklesiologi ska ge upp sin protest mot alla former av kyrkoteologi som nöjer sig med att förkunna billig nåd och att kyrkan alltid kommer att förbli en blandad storhet av gott och ont. En sådan resignerad ecklesiologi talar inte heller sant om Andens verk i kyrkan. Den amerikanske katolske teologen William Cavanaugh har visat på ett mer fruktbart sätt att tala om kyrkans synd. Han hävdar att denna synd inte enbart ska teologiskt tematiseras utifrån det självklara perspektivet att den visar på kyrkans misslyckande. Teologin behöver också förklara hur synden är en del av den synliga kyrkans historia, en historia som berättar för världen att en syndig mänsklighet kan bli försonad med Gud. Kyrkans kroppsliga vittnesbörd om Guds försoning leder därmed inte till en teologi som idealiserar stora och abstrakta visioner om kyrklig gemenskap. Den talar inte om en perfekt gemenskap utan om en gemenskap som kan visa hur dess synd har tagits in i Kristus för att försonas. ”The Church is visibly holy not because it is pure, but precisely because it shows the world what sin looks like.”(Cavanaugh 2011:165.)¹²

---

⁹ Även Healy är kritisk till tanken att treenighetens relationer görs till en systematisk princip för en *communio* ecklesiologi (Healy 2000:34f).

¹⁰ Detta skifte är också påtagligt inom aktuell ecklesiologi. Ett av många tidstypiska uttryck för detta är serien *Studies in Ecclesiology and Ethnography* (se t.ex. första volymen Ward:2012) och i Sarah Coakley’s ovan nämnda systematiska teologi (Coakley 2013). I den skandinaviska kontexten kan nämnas den norske teologen Harald Hegstad (Hegstad 2013), kyrkovetenskapen vid Uppsala universitet (se t.ex. Idestrom 2009) samt även delvis mina egna reflektioner kring försöken att utveckla en församlingsbaserad teologisk utbildning (se t.ex. Spjuth 1997).

¹¹ Grenz projekt kan kontrasteras med den samtida baptistteologen James Wm. McClendons projekt som startar sin systematiska teologi med berättelser. Se McClendon 1986 samt hans bok om biografins teologiska betydelse (McClendon 2002).

¹² Jag har i avsnittet om frikyrklig moral själv delvis utvecklat innebörden i en sådan ecklesiologi genom att betona församlingen som barmhärtighetens gemenskap (se Spjuth 2006:157-159).

(b)Ecklesiologi för Jesu efterföljare

Min huvudkritik av Grenz användning av trinitetsteologin är alltså att den leder till ett alltför abstrakt sätt att tala om kyrkan. Den stannar på ett allmänt plan med en uppmaning att forma gemenskap som speglar treenighetens kärleksfulla, sociala gemenskap. Om vi söker en mer konkret ecklesiologi som handlar om människors empiriska liv skulle det också medföra en ecklesiologi som är mer sammankopplad med etiken. I Grenz systematiska teologi är etiken i stort sett frånvarande. Han konstaterar inledningsvis att teologins mål är att tron ska tillämpas etiskt och omsättas i lärjungaskap, men "this application is the specific task of Christian ethics, which ... lies beyond the confines of this volume." (Grenz 1994:25.) Citatet visar emellertid att detta vägval inte bara handlar om en praktisk arbetsfördelning mellan olika teologiska discipliner. Grenz tänker att teologins trosinnehåll kan beskrivas separerat från gemenskapens konkreta liv och detta trots att han hela tiden i teorin betonar detta gemensamma liv. Etik blir för Grenz en praktisk tillämpning som drar konsekvenserna av tron. Den verkar inte vara en integrerad del i tron som också är med och formar trons innehåll.¹³ Detta gör att Grenz i sin systematiska teologi enbart gör ganska allmänna moraliska påpekandena om till exempel vikten av att leva i gemenskap och kärlek. Analogin med treenigheten leder aldrig till etiska konkretiseringar utan teologin förblir i stort sett en genomgång av trons intellektuella övertygelser.

Grenz sätt att särskilja den systematiska teologins innehåll från etiken ser jag som ett olyckligt vägval för den som önskar bedriva teologi och ecklesiologi i en frikyrklig, baptistisk tradition. Kan en sådan ecklesiologi undgå att diskutera teman som konflikter och försoning, pengar och skapelsetro, identitet och sexualitet, död och hopp? Det vore naturligare att skriva fram en teologi om kyrkan som ligger närmare Jesu konkreta undervisning till sina lärjungar. Det är kanske signifikativt att baptisten Grenz lyckas skriva en systematisk teologi som i stort sett ignorerar bergspredikans konkreta undervisning om efterföljelsens innebörd.

När Grenz kommer till avsnitten om individens omvändelse (som också placeras före avsnitten om kyrkan) så nämner han inte kallelsen till efterföljelse (Grenz 1994:406-415). Han kan sammanfatta omvändelsen på följande sätt:

We have observed that the dynamic of conversion consists in three aspects: our personal response of repentance and faith; the divine work of the Spirit of God in conviction, call, illumination, and enablement; and the community's activity in proclaiming the good news and initiating new believers into the fellowship of Christ through water baptism (Grenz 1994:431).

Grenz lyckas här helt frikoppla omvändelse och tro från inbjudan till lärjungaskap. Som vanligt i protestantisk teologi förpassas efterföljelsen till ett andra steg (helgelsen) som kommer som en konsekvens av omvändelse och tro. Men vittnar inte evangeliernas berättelser om att omvändelsen sker just som svar på en nådefull inbjudan till efterföljelse? Och är inte anspråket att det är genom att följa Jesus som det mänskliga livet börjar helas och omgestaltas så att det avspeglar Guds rikes liv?

Grenz trinitetsteologi följer det mönster som Tanner och Kilby kritiserar i den sociala trinitetsteologin. Det flyttar fokus från de konkreta berättelserna om Jesus till de eftersökta analogierna med treenigheten. Hans trinitetsteologi ger alltså liten grund för att lyfta fram efterföljelsemotivet i

---

¹³ För en mer utförlig argumentation för det viktiga sambandet mellan etik och systematisk teologi, se Spjuth 2010.

talet om frälsning. Jag skulle emellertid misstänka att Grenz begränsning på denna punkt också grundar sig i hans protestantiska rädsla för att blanda samman tro och gärningar. Denna rädsla tenderar att skapa ett motstånd mot allt tal om ett aktivt mottagande av Guds nåd och gör det svårt att se enheten mellan omvändelse och efterföljelse. I en sådan teologi är det lagen som tilltalar människans gärningar och nåden tolkas som motsatsen till mänskliga gärningar.¹⁴ En sådan hållning kan kontrasteras med Karl Barths klassiska uppgörelse med denna syn på lag och evangelium. Guds nådefulla utkorelse av människan i Jesus Kristus inkluderar enligt honom också utkorelsen till ett liv som blir analogt med den Gud som fritt älskar människan. Barth hävdar därför att det inte går att tala om Guds nåd och utkorelse utan att också beskriva innehållet i människans kallelse.¹⁵ Frälsningen är kallelsen att bli lik Gud – eller för att använda Grenz termer – att formas till en mänsklig analogi med treenigheten. Det är detta liv som människan inbjuds till när hon börjar följa Jesus Kristus. Tyvärr fortsätter Grenz en tradition att beskriva frälsning utan en sådan konkret etisk vision av det mänskliga livet.

En mer konkret beskrivning av trons etiska aspekter kopplar också naturligt till en mer kroppslig beskrivning av nådens förmedling. Det vore rimligt att baptisten Grenz, som betonar gemenskapens stora betydelse, hade lagt en större betoning på människans beroende av andra människor för att höra, ta till sig och formas av Guds nåd. Istället för att ensidigt betona Andens inre verk, finns det goda skäl för den som vill betona trons kroppslighet att visa på gemenskapens betydelse som förmedlare av den bibliska berättelsen i ord och praktiker. Med Jennifer Herdt skulle sådana mer konkreta beskrivningar av Guds gärningar ”allow for a thicker, more holistic account of the Christian life, one that reunites liturgy, spirituality, theology, and ethics.”(Herdt 2008:351.)¹⁶

Min poäng med denna kritik är inte att reducera ecklesiologin till etik och lärjungaskap. Poängen är snarare att om ecklesiologi ska tala om det mänskliga livet i sin kroppsliga och sociala konkretisering så går det inte att undgå att fokusera det levda livet. Det är denna kroppsliga gestaltning av tron som Grenz tonar ned genom sin tolkning av trinitetsläran. Ecklesiologin behöver inte stora abstrakta teologiska begrepp som talar om kyrkan som gemenskap. Kyrkan behöver framträda som en konkret kropp som mitt i sin ofullkomlighet söker att efterlikna den treenige Gudens uppenbarelse i Jesus Kristus.

Avslutning: Anden och kyrkan

Vad har Anden och kyrkan med varandra att göra? Inledningsvis påtalade jag två viktiga rörelser som påverkar samtida ecklesiologi. För det första den pentekostala betoningen på att Anden utrustar kyrkan med kraft och nådegåvor för att utföra Guds mission i världen och för det andra renässansen för den trinitariska teologin med dess betoning på den treenige Guden som människor dras in i genom sakrament och liturgi. Båda dessa är viktiga bidrag i dagens ekumeniska samtal om kyrkan. Jag har dock försökt argumentera för att en frikyrklig, baptistisk teologi i detta ekumeniska utbyte behöver påminna om att Anden också är den gudomliga närvaro som förkroppsligar tron. Tron handlar om vanliga människor förenade med Kristus och med varandra som ska hantera sin tid och sina

¹⁴ För en mycket god historisk och kritisk analys av denna som hon kallar ”hyper-Augustinian tradition”, se Herdt 2008.

¹⁵ ”Und nun sagen wir also: auch die Dogmatik der christlichen Kirche und grundlegend gerade die christliche Gotteslehre ist Ethik” (Barth 1959:571). Se vidare i denna volym hela kap 8: ”Gottes Gebot”.

¹⁶ En sådan holism betyder att vi också kan lämna de långa och fruktlösa teologiska utläggningar som försöker förklara varför ”människans tro” inte är en aktiv ”gärning”.

pengar, sin kärlek och vänskap, sina begåvningar och arbeten, och allt annat, utifrån det nya sammanhang för mänsklig gemenskap som Jesus Kristus påbörjade. Andens uppgift är att föra in människor i en förvandlingsprocess där människor genom Andens nyskapelse kan börja likna Jesus från Nasaret. Detta handlar framför allt inte om program för personlig utveckling och andlighet utan om att våga konkret gemenskap som vill vara till för varandra och andra. Ecklesiologi måste erövrats som ett ämne som handlar om ett gemensamt lärjungaskap som ska ta form mitt i livets utmaningar. Detta gäller inte minst i en tid där ord som gemenskap och kärlek i hög grad tappat sin sälta.

Låt mig få sluta med att betona att min kritiska läsning av Grenz inte betyder att jag på något sätt förnekar att dagens trinitariska renässans är viktig. Tvärtom försökte jag inledningsvis påvisa hur Grenz teologi tydligt illustrerar hur viktigt och fruktbart det är för en frikyrklig, baptistisk tradition att lyfta fram tron på Gud som treenig. Min kritik har primärt riktats mot att Grenz, som många andra teologer, på ett förenklat sätt använder den sociala metaforiken som teologisk vägvisare. Grenz teologi åskådliggör också att den sociala trinitetsmetaforiken riskerar att reducera hans egen traditions betoning på den konkreta kyrkan och efterföljelsen. Denna kritik leder sedan fram till argumentet att en sådan betoning på konkret efterföljelse kan berika det ekumeniska samtalet genom sitt eget bidrag samtidigt som den egna positionen berikas av trinitetsteologin.

Jag har också hävdats hur centralt det är att efterföljelse också tar på allvar att Anden drar in människor i gemenskap med den treenige Guden. Det betyder att livet öppnas för tillvarons stora mysterium och för en Gud som övergår allt människor förmår att förstå och planera. Och detta behöver firas liturgiskt. Gudstjänst, lovsång, tillbedjan och förbön behöver på många sätt berikas av såväl liturgisk som pentekostal väckelse. Det är ändå till sist denna oerhörda och kontrastfyllda förening mellan det eviga och köttet som är inkarnationens stora mysterium och som Anden i kyrkan vill fortsätta levandegöra.

Litteratur

Barth, K. (1959). *Kirchliche Dogmatik II,2*. Zürich: Evangelischer Verlag Zollikon.

Cavanaugh, W. T. (2011). *Migrations of the Holy: God, State, and the Political Meaning of the Church*. Grand Rapids: Eerdmans.

Coakley, S. (2013). *God, Sexuality, and the Self: An Essay 'On the Trinity'*. Cambridge: Cambridge University Press.

Grenz, S. (1994). *Theology for the Community of God*. Grand Rapids: Eerdmans.

Grenz, S. (2005). *Rediscovering the Triune God: The Trinity in Contemporary Theology*. Minneapolis: Augsburg Fortress.

Grenz, S. (2006). *The Name of God and Question of Being: A Trinitarian Theo-Ontology*. Louisville: Westminster/John Knox Press.

Grenz, S. (2007). *The Social God and the Relational Self: A Trinitarian Theology of the Imago Dei*. Louisville: Westminster/John Knox Press.

Hagman, P. (2013). *Efter folkkyrkan: En teologi om kyrkan i det efterkristna samhället*. Skellefteå: Artos & Norma Förlag.

Herd, J. (2008). *Putting on Virtue: The Legacy of the Splendid Vices*. Chicago: University of Chicago Press.

Healy, N. (2000). *Church, World and the Christian Life: Practical-Prophetic Ecclesiology*. London: SCM.

Hegstad, H. (2013). *The Real Church: An Ecclesiology of the Visible*. Eugene: Pickwick Publications.

Ideström, J. (2009). *Lokal kyrklig identitet: En studie av implicit ecklesiologi med exemplet Svenska kyrkan i Flemingsberg*. Skellefteå: Artos & Norma.

Kilby, K. (2010). Is an Apophatic Trinitarianism Possible? *International Journal of Systematic Theology*, 12(1), 65-77.

Kilby, K. (2000). Perichoresis and Projection: Problems with Social Doctrines of the Trinity. *New Blackfriars*, 81, 432–445.

Lindbeck, G. (1984). *The Nature of Doctrine: Religion and Theology in a Postliberal Age*. London : SPCK.

McClendon, J. (1986). *Systematic Theology: Ethics*. Nashville: Abingdon Press.

McClendon, J. (2002). *Biography as Theology: How Life Stories can remake Today's Theology*. Eugene, Or.: Wipf and Stock.

Spjuth, R. (1997). Teologi som reflekterande praktik. *Tro&Liv*, 56(4), 9-29.

Spjuth, R. (2006). *Kristen moralhistoria: Om sökandet efter det goda livet*. Örebro: Libris.

Spjuth, R. (2010). Sökandet efter det goda livet: Om moralhistoriens betydelse för teologin. *Svensk Teologisk Kvartalstidsskrift*, 86(2), 80-88.

Tanner, K. (2010). *Christ the Key*. Cambridge: Cambridge University Press.

Ward, P. (Red). (2012). *Perspectives on Ecclesiology and Ethnography*. Grand Rapids: Eerdmans.

Spjuth, Roland: Teologie doktor och docent, lektor i systematisk teologi vid Örebro Teologiska Högskola och vid Lunds universitet. Har publicerat bland annat böckerna *Creation, Contingency and Divine Presence* (Lund: Lund University Press 1995) och *Kristen moralhistoria: sökandet efter det goda livet* (Örebro, Libris 2006). E-post: roland.spjuth@efk.se